

“השוכן אתם בתוך טומאותם” מה תלמוד לומר: אפילו בשעה שהן טמאים, הרי השכינה עמחם.

אמר ליה ההוא מינא, [מין] לרבי חנינא:

השתא ברי טמאים אתון [עכשיו ודאי א-11] טמאים אתם] ועל כן אין שכינה שורה ביניכם, דהא כתיב: טומאתה — של כנסת ישראל — בשוליה בסופה, כלומר: עכשיו [רא”ל]. (215)

אמר ליה רבי חנינא לאותו מין: תא חזי [בוא וראה] מאי כתיב בהו בישראל: “השוכן אתם בתוך טומאותם”, אפילו בזמן שהן טמאין, שכינה שורה ביניהן.

וכאן חוזרת הגמרא לברייאת שהביאה, שלמדנו מ”וכן יעשה לאוהל מועד” על כל ההזאות של הפר והשעיר בפנים, שיעשה אותם אף באוהל מועד; ותמהינן:

אלא כך אימא [תאמר]: הניח דם השעיר ונטל דם הפר והרי דבריך כולם כרבנן שהלכה כמותם. (214)

שינינו במשנה: והזה ממנו מדם הפר על הפרוכת כנגד ארון מבחורין:

תנו רבנן: כתיב: ושחט את שעיר החטאת אשר לעם וגו' והזה אותו על הכפורת ולפני הכפורת. וכפר על הקודש מטומאות בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם “וכן יעשה לאהל מועד” השוכן אתם בתוך טומאותם, מה תלמוד לומר:

ללמד: כשם שמזה לפני ולפנים, כך מזה בחיכל.

ומפרש: מה לפני ולפנים אחת למעלה ושבע למטה מדם הפר, כך מזה בחיכל לפני הפרוכת מבחורין. וכשם שלפני ולפנים אחת למעלה ושבע למטה מדם השעיר, כך מזה בחיכל.

שלא היה שם כן אחד, היה מוכרח ליטול את הפר תחילה], הרי שאין אומרים שלא יהא פנוי מן המצוות.

ותירץ: כי יש לומר, שהטעם כאן הוא מפני שאם יטול תחילה דם הפר הרי הוא נוטלו בשמאלו כי דם השעיר בימינו, ולפיכך מניח תחילה דם השעיר על הכן השני, ושוב נוטל את דם הפר בימינו.

215. ביאר מהרש”א: רצונו לומר: גם כי טהורים הייתם השתא בגלות נעשיתם ברי טמאים, דכתיב טומאתה בשוליה, ופורש עצמו מכם כפורש מטומאת נדה; ואמר ליה: מה כתיב בהו השוכן אתם וגו' שאינו פורש לגמרי אלא כפורש מאשתו נדה, שדר עמה בבית אחד, כן

214. ביאר ב”שיח יצחק” על פי דרכו [בהערה לעיל], כי רבא לא ניחא ליה לפרש דברי המשנה שהם בדרך פירוש למה ששינו קודם “והניחו על וכו'”, ואין זה נראה פשט המשנה, ועל כרחך מדברי רבי יהודה הם; אבל לרבנן משום חולשא דכהן גדול אין חוששין לחיוב המצוה והעברתה לפי שעה, וראה עוד שם.

והרמ”א בסימן קמז סעיף ח כתב: כי ביום שקוראין בשני ספרי תורה, אין מסלקין את הראשונה עד שכבר הניחו השניה על השולחן שלא יסיחו דעתן מן המצוות.

והקשה במגן אברהם [כהסברו של ה”מחצית השקל”]: הרי אנו רואים כי לדעת חכמים שהיו שם שני כנים, הרי זה מניח תחילה דם הפר ואחר כך נוטל דם השעיר, [ורק לרבי יהודה

וכי דבר הלמד בהיקש – היינו מנין הזאות למעלה בפר, שאינו כתוב בו עצמו והוא נלמד בהיקש מן השעיר, ומנין הזאות למטה בשעיר שאינו כתוב בו עצמו, והוא נלמד מן הפר בהיקש [כדלעיל נה א מ"כאשר עשה לדם הפר"] – חוזר ומלמד – על מנין ההזאות בהיכל – בהיקש ד"וכן יעשה לאהל מועד"?

והרי קיימא לן בקדשים: דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש.

ומשנינן: האי לימוד שלמדנו פר ושעיר זה מזה, הואיל ואינו מלמד את עיקר דין ההזאות [שהן הרי כתובים כל אחד בגופן], אלא את מנין ההזאות; לימוד זה נקרא: הימנו [מעצמו] הוא נלמד, ועם סיוע היקש מדבר אחר הוא [גוף ההזאה מעצמו, ומניינו ממקום אחר בהיקש], ולימוד זה לא הוי "היקש", וחוזר ומלמד בהיקש.

ואכתי תמהינן: הניחא למאן דאמר: הימנו ודבר אחר לא הוי היקש, אלא למאן דאמר: הוי היקש, מאי איכא למימר?!

ומשנינן: "מקומות" הוא דגמרי מחדרי –

כלומר: ההיקש הראשון – לענין מנין ההזאות – מקיש את גופי הפר והשעיר זה לזה שיהיה דינו של זה כדינו של זה, ואילו ההיקש השני מקיש את המקומות היינו – קודש הקדשים וההיכל – שיהיו ההזאות

במקום אחד כשל מקום שני; ועל כן: הואיל ומקום קודש הקדשים לא למד דבר מן ההיקש, יכול הוא ללמד בהיקש על "מקום" אחר שיהיה דינו כמוהו.

איבעית אימא: הזאות הנעשות ב"חוי" [בהיכל] מ"פנים" [בקודש הקדשים] כחדא זימנא [בפעם ובבת אחת] גמר –

כלומר: הואיל ויכול אתה ללמוד חוי מפנים לענין אותן ההזאות הכתובות בפנים בפירוש [שבע למטה בפר, ואחת למעלה בשעיר], שוב ממילא יכול אתה ללמוד ממנו בבת אחת גם את ההזאות שנלמדו בפנים מן ההיקש.

תנא: כשהוא מזה בהיכל אינו מזה על הפרוכת ממש וכלשון המשנה, אלא כנגד הפרוכת. (216)

אמר רבי אלעזר ברבי יוסי על הפרוכת ממש הוא מזה, שהרי אני ראיתיה לפרוכת ברומי, וחיו עליה כמה טיפי דמים של פר ושעיר של יום הכפורים.

ותמהינן: וכי מנין לו שאותן טיפי דמים שראה, דמי פר ושעיר של יום הכפורים היו, דילמא דמי פר העלם דבר של צבור ודמי שעירי עבודה זרה הוא דהו?!

ומשנינן: דחזא רבי אלעזר דעבידי כסדרן

הקב"ה שוכן אתנו גם עתה בגלות כמו שנאמר: עמו אנכי בצרה.

216. בתוספתא יומא סוף פרק ב, וכן הוא באחד מכתבי הידות ב"דקדוקי סופרים" כאן: "ואם

הגיע הגיע", ועל דרך שנזכר בהמשך הגמרא גבי פר העלם דבר של ציבור; ובגבורת ארי דקדק, למה לא כתוב כאן "ואם נגעו נגעו" כדלקמן, וראה מה שחידש שם.

שמונה הזאות זו תחת זו, ועל כרחנו של פר ושעיר דיום הכפורים הן. (217)

ותניא נמי גבי פר העלם דבר של צבור [ושעירי עבודה זרה, דק"ס] כי האי גוונא, כשהוא מזה: לא היו נוגעין בפרוכת, ואם נגעו נגעו.

אמר רבי אלעזר ברבי יוסי: והרי אני ראיתיה לפרוכת ברומי (218), והיו עליה כמה

טיפי דמים של פר העלם דבר של ציבור ושעירי עבודה זרה. (219)

ותמהינן: ודילמא דפר ושעיר של יום הכפורים נינהו?!

ומשנינן: דחזנהו רבי אלעזר דעבידי שלא כסדרן. (220)

ועתה דנה הגמרא במקרים של עירוב דמים:

מגמרא מעילה.

219. הקשו בתוספות ישנים: שמא לא במתכוין נתנו אותם על הפרוכת אלא כך היה מעשה שנגעו בפרוכת.

ותירצו: יש לומר שכולן לא היו נוגעין כיון שלא במתכוין עושה כן, [ביאור דבריהם, שהיו עליו שתי פעמים שבע או שמונה טיפי דמים, ומסתבר כי בפעם אחת הוזו עליו, ולא נצטרפו הזאות מכמה פרים ושעירים]; ועוד שהכהנים זריזין הן.

[והטעם שהקשו זאת כאן, ולא לעיל גבי פר ושעיר של יום הכפורים, כי הואיל ונתבאר בגמרא כי היו כסדרן, הרי מסתבר שבמתכוין הוזו עליו].

והריטב"א הוסיף על דבריהם: חכמים סבירי להו שלא במתכוין נפלו שם, שהרי ודאי לא היה רבי אלעזר ברבי יוסי משקר.

220. הקשו התוספות: והרי ממה נפשך, אם היה זה בבית המקדש הראשון, הרי לא היתה שם פרוכת אלא אמה טרקסין, ואם בבית המקדש השני, הרי שנינו במגילה שלא היה נוהג בו פר העלם דבר של ציבור.

ונחלקו בעלי התוספות בישוב קושיא זו: יש אומרים שהיה זה בבית המקדש הראשון, אלא

217. כן פירש רש"י; אבל בתוספות ישנים נחלקו עליו וסבירא להו, כי אין צריך לעשות כל שמונה ההזאות זו תחת זו, אלא אחת למעלה ושבע הזאות מתחתיו, ואלו לא היו מסודרים כן. ובשם ה"ר יוסף הביאו, כי לא היו עליו אלא שבע טיפין, ואילו בשל יום הכפורים היו שמונה, והוסיפו: "וצ"ע אם היו בפר ושעירי עבודה זרה שמונה או שבע".

והרש"ש כתב פירוש מחודש וכיון לדברי המאירי: כי חילוק היה בין הזאות של יום הכפורים שהיו נעשות ממקום סמוך פרוכת לשאר הזאות של פנים שהיו נעשות ממרחק כעשרים אמה מן הפרוכת; ועל כן רק ביום הכפורים היה יכול לכיון שיהיו כסדרן זו למעלה מזו.

עוד תמה הרש"ש על ספק התוספות במנין ההזאות, שהרי מפורש בזבחים מב א, ובמנחות טז א, כי לא היו אלא שבע הזאות, ראה שם.

218. מעשה היה שנכנסו שד ששמו בן תלמיון בגופה של בת מלך רומי, ונעשה נס וריפא אותה רבי אלעזר ברבי יוסי; והכניסוהו לאוצר המלך ליטול כל מה שירצה, ולא היה חפץ אלא ליטול משם איגרות שכתבו גזירות על ישראל, נטלם וקרעם; ובאותו אוצר ראה רבי אלעזר את כלי בית המקדש, ששבתה מלכות רומי, רש"י

בבלאי טפשיאי, משום דדירי בארעא דחשוכא אמרי שמעתא דמחשכין [בניי בכל הטפשים, משום שהם גרים בארץ חשוכה בתוך בקעה, הרי הם אומרים שמועות חשוכות] (222)!

כי: הא נמצא דקא יחיב הזאה שלמעלה דשעיר מקמי [לפני] הזאה של מטה דפר; ואין זה כשר, כי התורה אמרה: וכלה מכפר את הקודש (223), ומשמע: "כלה הכפרות כפי שהן אמורות בענין" [רש"י], ללמדך: כלה דם הפר ואחר כך כלה דם השעיר, וכפי

א. אם נתערבו לו לכהן הגדול במזרק אחד דמים של פר בדמים של שעיר קודם שנתן מהם לפני ולפנים כלום (221), כיצד הוא עושה:

אמר רבא: נותן מן התערובת הזאה אחת למעלה ושבע הזאות למטה, ועולה לו לכאן ולכאן, כי הרי דמי שניהם היו בהזאות שעשה.

אמרוה לדברי רבא שהיה מבניי בבל קמיה דרבי ירמיה שהיה מבניי ארץ ישראל, אמר קרא עליו רבי ירמיה:

221. כן היא שיטת רש"י, שכתב: "קודם שנתן בפנים כלום"; אבל בתוספות ישנים פירשו: קודם שזיה מתנות שבהיכל, דאי קודם מתנות שבפנים, והא אמר עולא לקמן שעיר ששחטו קודם מתנות שבפר בפנים לא עשה ולא כלום ומסתמא לא פליג אדעולא, וראה לשון תוספות הרא"ש בזה, וכן היא דעת הריטב"א והמאירי; ובדעת התוספות בזה, ראה דבריהם ודברי השפת אמת בעמוד ב ד"ה נותן.

222. כתב הריטב"א: פירש הרמב"ם ז"ל בתשובת שאלה, דרבי ירמיה לטעמיה דאמר "במחשכים הושיבני כמתי עולם" זה תלמוד בבלי, וטעמא: משום דלא נהירי להון טעמי דמתנייתא כהלכה, כמו שנהירין לרבנן דארץ ישראל.

ומיהו לא בכל הדורות היה כן אלא בימי רבה ורב יוסף ואבבי ורבא שהיו שמדות, אבל אחרי כן נתגברה התורה בכבל כל שכן בימי רב אשי [תוכן דבריו בקיצור]; והוסיף הריטב"א על דברי הרמב"ם: וחיים הם למוצאיהם.

223. לדעת הראשונים שהנדון הוא בהזאות שבהיכל, צריך לומר שהראיה היא מהא דכתיב:

שאף בו היתה פרוכת על הפתח שבאמה טרקסין; [והיעב"ץ תמה: אם כן האיך הגיעה פרוכת לרומי?! וכתב בשפת אמת: מסתמא כורש כשהחזיר הכלים החזיר גם הפרוכת, ולקחווה הרומים בחורבן בית שני].

ור"י תירץ: כי היה זה בבית המקדש השני, שלא אמרו במגילה שם אלא ש"פר כהן משיח" [שהכהן עצמו שגג] לא היה נוהג, הואיל ולא היה "כהן משיח" דהיינו משוח בשמן המשחה, שהרי נגנו כדלעיל נב ב; אבל פר העלם דבר של ציבור היה נוהג אף בבית שני.

ואדרבה הוכיחו כן, ממה שלא נזכר בברייתא "פר כהן משיח", אף שגם ממנו היו מזים בהיכל.

ויש לפרש, כי יסוד מחלוקתם היא מחלוקת רש"י והרמב"ם בגדר הפרוכת שבבית שני, כי דעת רש"י במנחות זח א, שלא היתה זו אלא לצניעות בעלמא ולא בתורת מחיצה כפרוכת; ואילו דעת הרמב"ם מוכרחת [כמו שכתב בקונטרס למרן רי"ז הלוי] כי היתה זו פרוכת גמורה ודינה כפרוכת; ויש לומר שבזה נחלקו, אם תורת פרוכת יש לה לענין הזאה, על פי שמועת חיים.

שהסדר כתוב בתורה, [ראה הערה (224)].

אלא אמר רבי ירמיה, כך יעשה: נותן מן התערובת הזאה אחת למעלה ושבע הזאות למטה לשם הפר, וחוזר ונותן מן התערובת הזאה אחת למעלה ושבע למטה לשם השעיר. (225)

ב. אם נתערבו לו במזרק אחד דמים בדמים במתנות האחרונות, כלומר: נתערבו אחר שכבר נתן מתנה אחת למעלה מן הפר, כיצד הוא עושה:

סבר רב פפא קמיה דרבא למימר: הרי זה

נותן מן התערובת שבע למטה לשם הפר ולשם שעיר, וחוזר ונותן מן התערובת הזאה אחת למעלה לשם שעיר.

אמר ליה רבא: עד השתא קרו לן בני ארץ ישראל: "טפשאיי", והשתא יקראו לנו: "טפשאי דטפשאיי", דהרי קא מגמרינן להו [מלמדים אנחנו אותם] ובכל זאת לא גמירי [אין הם לומדים]!

כי אף פתרון זה אינו פתרון נכון, כי הא קא יחיב הזאה של מטה דשעיר מקמי הזאה של מעלה דשעיר, והרי התורה אמרה: תן הזאות

אין לבוא כאן מטעם חוקה, לפי מה דקיימא לן כרבי יהודה, שלא נאמרה חוקה אלא על עבודות פנים.

וראה שם שביאר סברת רבא, לפי המבואר שאינו מטעם "חוקה", ראה שם.

225. כתב הריטב"א: א הקשו בתוספות [ראה ת"ו ותוהרא"ש]: כיון שהדמים מעורבין, כשנותן אחת למעלה לשם הפר הרי דם השעיר מעורב עמו, ומקדים ליה מקמי שבע דפר?

הניחא למאן דאמר: מצוות צריכות כוונה, איכא למימר, דכל שאינו מתכוין לו כמאן דליתיה דמי, אלא למאן דאמר: מצוות אין צריכות כוונה, מאי איכא למימר!?

ויש לומר: כל שלא בזמן לכולי עלמא מצוות צריכות כוונה, והכא כשעושה הזאות דפר לא הגיע עדיין זמן ההזאות דשעיר, וכשחוזר ועושה הזאות דשעיר כבר עבר זמן הזאות דפר, ומהאי טעמא נמי לא חיישינן בכולה סוגיין משום בל תוסיף, משום דהכא שלא בזמנו הוא, וכל שלא בזמנו לעבור בעי כוונה לדברי הכל.

עוד כתב: סבירא לן נמי מתנות דהכא אין צריכות שיעור, דאי אמרת צריכות שיעור, דילמא ליכא בהאי שיעורא מדם השעיר שהוא מועט.

וכלה מכפר את הקודש ואת אהל מועד, וזה דחקו רש"י לפרש שלא כדבריהם, זבח תודה.

224. הקשו התוספות: תיפוק ליה בלאו האי קרא משום ששינה את הסדר ונאמר "חוקה" לעכב.

ותירצו: בלאו האי קרא הוה אמינא שאין הסדר מעכב אלא כששינה להקדים כל הזאותיו של שעיר לפניו פר, אבל כשכבר נתן מתנה אחת למעלה מן הפר, אינו מעכב, ולהכי מייתנין האי קרא דהוי כמו "שנה עליו הכתוב לעכב".

וכתב החזו"ן איש [קכז ט ד"ה ובת"ו] דכן משמע גם בלשון רש"י, שנזכר בפנים.

וכתב עוד שם, דלפי זה הקדים דם שעיר לדם פר בהיכל פסול, אפילו לדעת הסובר: לא נאמרה חוקה אלא על עבודות שבפנים [ראה לעיל מ א, ולקמן ס א], משום הכתוב הזה, [וראה הערות לקמן ס א בשם כמה אחרונים, שנקטו כי אף פסול זה תלוי במחלוקת הנזכרת].

וראה שם בד"ה נו א, שכתב על עיקר קושיית התוספות, דלפי מה שכתבו התוספות לקמן בע"ב בד"ה נותן [בסוגיא בעמוד ב], דעל כרחך מיירי במתנות שבהיכל, [ומאותו טעם הוא הדין הכא, וכמו שכתבו הראשונים כאן]; בלאו הכי

ושבע למטה; ואם דם השעיר יש בה, נמצא שהזאה ראשונה של דם הפר היתה, ויצא עכשיו ידי חובתו; ואם דם הפר יש בה הרי עלתה לו עכשיו הזאה מן הפר —

וחזור ונותן מן הכוס הראשונה אחת למעלה ושבע למטה, ויצא ממה נפשך: שהרי אם הכוס השניה דם השעיר יש בה כבר יצא תחילה ידי חובתו, ואם דם הפר יש בכוס השניה, הרי כוס זו של שעיר ויצא עכשיו ידי כל ההזאות שבפנים; וכן יעשה בהזאות שבהיכל.

ד. אם מקצת דמים מן הפר ומן השעיר נתערבו לו לתוך מזרק אחד, ומקצת דמים לא נתערבו לו, קודם שנתן הזאות כלל ואפילו בפנים [משמעות רש"י], והן קיימים כמות שהן, דמי פר לחוד ודמי השעיר לחוד —

דבר זה פשיטא, כי יהיב את ההזאות מדמים ודאין יהיב [מהדמים הידועים שלא

למעלה ואחר כך תן למטה, ואמרה תורה: "וכלה מכפר את הקודש", לעשות כסדר האמור בתורה. (226)

ב-11 אלא, אמר רבא: נותן מן התערובת שבע הזאות למטה לשם פר, וחוזר ונותן מן התערובת אחת למעלה ושבע למטה לשם שעיר.

ג. אם נתערבו [נתחלפון] לו כוסות של דם הפר בכוסות של דם השעיר, לפני שהיזה הזאות כל שהן [רש"י], ואינו יודע איזה של דם הפר ואיזה של שעיר. (227)

הרי הכהן — כשבא להזות לפני ולפנים — נותן מכוס אחת — שאינו יודע איזה דם יש בה — הזאה אחת למעלה ושבע למטה; ואם דם הפר יש בכוס הרי טוב, ואם דם השעיר יש בה, אין הזאה זו כלום שאינו יכול להקדים דם השעיר לדם הפר. (228)

וחזור ונותן מהכוס השניה אחת למעלה

כשל שעיר; וכן אין לו סימן מצד צבעו, כגון שהיה זקן ואין אור עיניו שולט כל כך.

228. כתב רש"י: "ואי ראשון של שעיר היה, והרי הוא כמי שאינו כדתניא [לעיל מ א]: פר מעכב את השעיר", והיינו כדמפרש שם בגמרא: דאי אקדמיה לשעיר מקמי פר לא עבד ולא כלום.

וצריך ביאור: למה הוצרך רש"י להביא ממרחק לחמו, ולא די לו במה שאמרו לעיל "וכלה מכפר את הקודש" כלה דם הפר ואחר כך דם השעיר, והוא לעכב, כמו שהובא שם בהערות משמיה דהחזון איש בהבנת רש"י.

עוד צריך ביאור, למה לא הביא רש"י המשנה לקמן ס א, "הקדים דם השעיר לדם הפר יחזור

226. א. כן נראה לכאורה לפרש לפי דברי רש"י. ב. כתב הריטב"א: לא שמיע ליה לרב פפא גדופא דרבי ירמיה דלעיל.

227. כתב הב"ח: ומשום חולשא דכהן גדול לאו אדעתיה להבחין בין זה לזה.

ובחכם צבי סימן קנו כתב: או דמשום חולשתו אינו יכול להבחין; או דמשום חולשתו שחכא דם הפר סומק טפי או דם השעיר.

והוסיף: אינו יכול לצאת ולשאול את אחיו הכהנים ולחזור ולכנוס, כי תיכף בצאתו מקודש הקדשים צריך הוא להזות בהיכל.

אבל המאירי כתב: ואין לו סימן בריבוי הדם של פר, שמא נשפך מאותו של פר, וחזר שיעורו